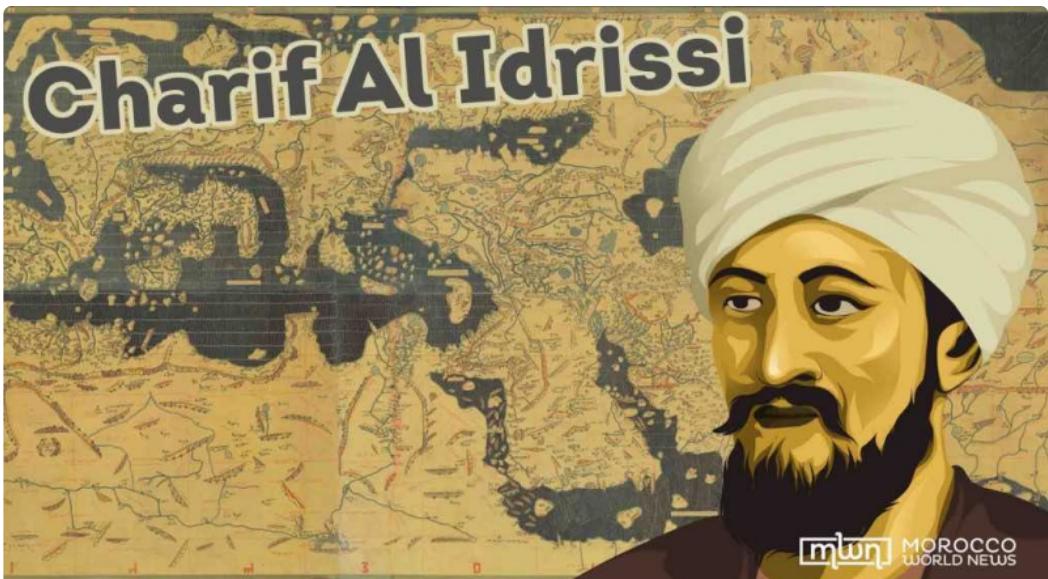

Географ олим, тарихчи ва дунё харитаси муаллифи

10:50 / 14.08.2023 1489

Оламга тақдим этилган илк жүрөфий харита мусулмон (географ) олими ва тарихчиси Мұхаммад ибн Мұхаммад ибн Абдуллоҳ ибн Идрис томонидан чизилған. «Шарифи Идрисий» номи билан машхур бўлган ушбу харита 1154 йилда чизилған ва халқаро даражада эътироф қилган.

Олим қўлида чизган харитаси билан сунъий йўлдошлару фазовий агентликларни ортда қолдирган. Идрисий ҳижрий 493 йилда Марокашда туғилган ва ҳижрий 559 йилда вафот қилган. (arabicuz)

Ушбу буюк географ ва картографга ҳурмат кўрсатиб, АҚШнинг NASA (National Aeronautics and Space Administration) космик ташкилоти Плутон сайёрасининг Планум йўлдошининг машҳур тоғли қирғоғини «ал-Идрисий тоғлари» деб номлади.

Ёшлигига Идрисий Шимолий Африка ва Андалусиянинг кўплаб жойларини зиёрат қилган. У ҳар икки вилоят бўйича аниқ маълумот тўплаган. Идрисий турли фанларни, хусусан, географияни ўрганиш учун Кордовада қолишга қарор қилди. Ўқиши тамомлагандан сўнг у Кордовани тарк этди ва 16 ёшида Ғарбий Европа, Шимолий Испания, Португалия, Франциянинг

Атлантика қирғоқлари, Англия жануби ва Кичик Осиёга саёҳат қилди. Кейинчалик у дунёнинг турли бурчакларига янада кенгроқ саёҳатларни амалга оширди. У ҳар сафар саёҳат қилганида ўзи билан иккита нарса олиб юрарди. У қалам ва қоғоз бўлиб, улар билан борган барча жойларида кўрганлари ва эшитганларини ёзиб борарди.

1145 йилда у Сицилияning Норман қироли Рожер II саройига таклиф қилинган. Рожер II араб ва юон мулалифларининг илмий ва фалсафий асарларини лотин тилига таржима қилишни молиялаштирган заковатли ва интеллектуал қирол сифатида танилган эди. Идрисий ва унинг ажойиб саёҳатлари ва географик асарлари ҳақида эшитгач, унга Сицилияга таклиф қилинган хат юборади. Идрисий қирол Рожер II билан учрашиб, оролда қолишга рози бўлади.

Географ унга ерни тасвирлаш учун тухумдан фойдаланиб, Ернинг фазодаги ҳолатини тушунтируди. Идрисий ерни худди осмондаги ер галактикалар билан ўралгани каби, оқ қобиқ билан қопланган тухумга қиёслаган. Рожер II ундан ўзи учун дунё ҳаритасини чизишини сўради ва унга бу буюк лойиҳани амалга ошириш учун зарур бўлган ҳамма нарсани беришга ваъда берди. Идрисий таклифни қабул қилди. У мақсадига эришиш учун босқичма-босқич ва жуда эҳтиёткорлик билан ишлади.

Идрисий қилган биринчи иши унга вазифани бажаришда ёрдам бериш учун 12 кишидан иборат жамоа тузиш бўлди. У янги навигация техникаси, математика ва картографияни тушунганларнинг энг яхшисини танлади. Унинг назорати остида 12 киши ўша вақтда маълум бўлган навигация технологияси ҳақида ҳамма нарсани ўқиб чиқишиди, ўқиганларини ёзиб олиб, ҳисоб-китоблар қилишиди ва маълумотларни тўплашди.

У қилган иккинчи иши, саёҳатлар ҳақида маълумот тўплашдан ташқари, турли ҳудудларга ташриф буюрган денгизчилар билан суҳбатлар асносида маълумот тўплаш эди. Аммо қирол Рожер II учун бу етарли эмас эди, у кўпроқ янгликлар, кашфиётларни хоҳларди. Шунда қирол ўз кемаларини аниқланмаган, номаълум ҳудудларга жўнатишга қарор қилди. Идрисий бу вазифани бажариш учун жасур ва тажрибали денгизчилар ва энг яхши чизмачиларни бирлаштируди. Улар дунёнинг турли бурчакларига юборилдилар. Улар Яқин Шарқ, Узок Шарқ, Евроосиё, Африка ва “осмондан

қор ёғадиган, қүёш ҳеч қачон порламайдиган қишки мамлакатдан” (бу Исландия ёки Гренландия бўлиши мумкин) қайтгач, кўрганларини батафсил тасвирлаб берардилар ва чизмаларини тақдим этдилар. Буларнинг барчасини 12 нафар ёрдамчи ёзиб борарди.

Идрисий дунё харитасини ва дунё ҳеч қачон кўрмаган географик китобни тузишдан бошлади. Унинг Сицилияда 15 йил давомида хизмат қилиши натижасида учта асосий географик иш бажарилди: дунё харитаси чизилган кумуш планисфера, шунингдек, ерни шимолий қисмига бўлиш натижасида ҳосил бўлган 70 қисмдан иборат дунё харитаси тузилди. Экваторни тенг кенглиқдаги 7 та иқлим зонасига ажратди, уларнинг ҳар бири узунлик чизиқлари бўйича 10 та тенг қисмга бўлинди. Нихоят, планисферанинг калити сифатида мўлжалланган географик матн тайёр бўлди.

Идрисийнинг тавсифий географияга оид буюк асари «Китабур Ружари» («Рожер китоби» ёки лотинча: «Табуле Рожериана») номи билан машхур. Кумуш планисфера йўқолган, аммо хариталар ва китоблар сақланиб қолган. Шунингдек, у тавсифий ва астрономик географияни бирлаштиришга ҳаракат қилди. Ушбу буюк географ ва картографга ҳурмат кўрсатиб НАСА Плутоннинг Планум йўлдошининг машҳур тоғли қирғоғини «ал-Идрисий тоғлари» деб номлади.

Бобур Аҳмад тайёрлади.